

Estudi escriptològic-estratigràfic dels manuscrits medievals: exemple del cançoner trobadoresc R

Camilla Talfani

Seminari de Literatura i Cultura de l'Edat Mitjana i l'Edat Moderna

Universitat de Barcelona, 15 març 2022

Irregularitat de la llengua als manuscrits literaris

2

- Nivells de llengua que es barregen en sincronia:
utilització de models diferents per un mateix text /
manuscrit + influència de la llengua literària
- Capes lingüístiques que es superposen en diacronia:
transmissió dels textos per mitjà de materials i fonts
procedents de zones geogràfiques diferents

Components de la *scripta*

3

- Llengua de l'autor
- Llengua de la tradició manuscrita (diverses còpies durant la circulació de l'obra)
- Llengua de l'últim copista (sistema idiosincràtic + normes del taller de còpia)

Perspectives en l'estudi

4

- HORIZZONTAL (un text, una obra, un manuscrit)
- VERTICAL (tots els testimonis de cada text / obra)
- SEQÜENCIAL (d'un extrem a l'altre del codex, manuscrits miscel·lanis, com els cançoners trobadorescos)
- GEOLINGÜÍSTICA

Objectius de l'estudi

5

- Localitzar i datar un text, una obra, un manuscrit
- Detectar els substrats lingüístics que es poden reconduir i revelen l'origen geogràfica de les fonts emprades (formes, trets que penetren durant la còpia i que depenen de la *scripta* del model utilitzat)
- Detectar fonts comunes a diferents testimonis manuscrits d'un text

Instruments

6

- Textos literaris de la mateixa època i àrea de confecció (*scripta* literària, depurada)
- Documents de la mateixa època i àrea de compilació (*scripta* administrativa, més “dialectal”)
- Gramàtiques històriques
- Gramàtiques modernes i atles (continuitat / evolució)

Possibles indicis

7

- Rimes
- Freqüència i coherència d'un extrem a l'altre del manuscrit
- Formes marginals o puntuals
- Errors del copista
- Examen de la *varia lectio*

Possibles indicis

8

- Freqüència i coherència de trets → últim copista
- Formes marginals o puntuals → substrat d'un text concret
- Formes recurrents a un grup de textos o a unes seccions → substrats d'una col·lecció de fonts procedents de la mateixa àrea

El cançoner *R*

9

- París, Bibliothèque nationale de France, fr. 22543
- Final del segle XIII/principi del segle XIV
- Regió tolosana
- Pergamí, 148 ff., 430 x 305 mm
- Copista únic, excepte: ff. 4rA i 140vC-141vD (mà 2 i mà 4),
f. 63rA (mà 3), f. 144vA (mà 5), ff. 147v-148r (mà 6)

El cançoner *R*

10

- **14** seccions (Gustav Gröber, *Die Liedersammlungen der Troubadours*, 1877)
- **1100** peces líriques, **124** autors diferents
- **25** *vidas*
- **22** *razos*
- **57** textos en metre narratiu (*letras e novas e comtes*)
- **160** melodies

Traces catalanes a *R*

11

- Des del punt de vista grafemàtic:
- **compaynh** a BEdT 242,64 de Guiraut de Borneill (R2)
- **carle mayne** a BEdT 242,73 de Guiraut de Borneill (R2)
- **crots** a BEdT 434,15 de Cerverí de Girona
- **drets** a BEdT 434,12 de Cerverí de Girona

Traces catalanes a R

12

Des del punt de vista fonètic:

- **clors** (< CLAUS) : **mors** (< MORSU) a *Senher Dieus que fezist Adam* (BEdT 156,II)

Al cançoner **R** error per possibles rimes originals –autor català–
clos : **mors** o **clos** : **mos**

clos no té **-r** etimològica, per **mors** existeix la variant formal **mos**, amb la simplificació **-rs** > **-s**

Els mss. de l'Arxiu Històric Comarcal de Olot i del Monestir Sant Pere de les Puel·les conserven lliçó **claus**, variant formal occitana sense monoftongació = hipercorrecció)

Traces catalanes a R

13

Des del punt de vista fonètic:

- **fretz** (< FRIGIDUM) a BEdT 242,18 de Guiraut de Borneill (R2)
- **fretz** a BEdT 434,14 i BEdT 434,8 de Cerverí de Girona
- **dregz** (< DIRECTUM) : **feitz** (< FACTUM) a *Abrils issia* (BEdT 411,III) de Ramon Vidal
- **ame** a *Senher Dieus que fezist Adam* (BEdT 156,II)
- (monoftongació **-ei** > **-e**)

Distribució dels resultats dels grups llatins -CT-, -C(I)T-, -G(I)D- / -G(I)T-, -DJ- al domini d'oc

14

Doble possibilitat d'evolució: **-it** (<it>, <yt>) / **-ch** (<ch>, <g>)

- Àrea occitana septentrional (Alvèrnia, Lemosí, Perigord),
Gascunya i català **it** / **t** (ex. *fait*)
 - Àrea occitana meridional (Carcí, Roergue, Albigès, Narbonès,
Comtat de Foix, Llenguadoc oriental, Gavaldà, Provença)
ch (ex. *fach*)
 - Pel Tolosà...
- **it** és l'evolució fonètica espontània
- **ch** és la solució imposta en la *scripta* literària

Traces catalanes a R

15

Des del punt de vista del lèxic:

- **manuga** (< MANDUCAT) a BEdT 323,5 (atribuït a autors diferents, com Peire d'Alvèrnia, Marcabru, Bernart Marti)

Lectio singularis (formal) de R respecte a tots els altres testimonis manuscrits (A, B, D, E, I, K, N, N², z)

fenomen d'assimilació **-ND-** > **-n-** / **-nn-** és típic del català (*manuga* es troba al ms. París, BnF, esp. 486 –traducció catalana dels Actes dels Apòstols–), però també del gascó

Trets lingüístics del Roergue a R

16

Concentrats principalment a les seccions **R0**, **R13** i **R14**

- Evolució sufix **-ARIUM / -ARIA** > **-eir / -eira** (ex. **leugeir**, **maneira**, **carreyra**, **premeirament**)
- Diftongació **O + C** > **uec** (ex. **luec**, **fuec**)
- Reducció **-SI-** > **y** (ex. **mayo** < MANSIONEM, **baiar** < BASIARE, **preio** < PREHENSIO)
- **1P** present indicatiu **-e** (ex. **mostre**, **remire**, **dezire**, **suefre**, **vire**, **descobre**, **recobre**)